

WAGNERIANA CATALANA N° 40 ANY 2014

TEMA 4: BAYREUTH, FAMÍLIA WAGNER, PROTECTORS

TÍTOL: **HISTÒRIA DEL NOU BAYREUTH**

AUTOR: *Josep Mª Rota i Aleu*

1955

La novetat del Festival de 1955 era *Der fliegende Holländer*. Amb aquesta nova producció es tancava el cicle: durant cinc Festivals s'havien representat totes les obres de Richard Wagner destinades a Bayreuth: les òperes romàntiques *Der fliegende Holländer*, *Tannhäuser*, i *Lohengrin* i els drames lírics *Tristan und Isolde*, *Die Meistersinger von Nürnberg*, *Der Ring des Nibelungen* i *Parsifal*. Les òperes de joventut *Die Feen*, *Das Liebesverbot* i *Rienzi* haurien d'esperar al 2013 per ser representades a Bayreuth, però no a la *Festspielhaus* sinó a la *Kongresshalle*. *Meistersinger*, *Tristan* i *Lohengrin* havien durat dos festivals cadascuna; *Ring* i *Parsifal* es mantenien en cartell per cinquè any consecutiu.

La nova producció del *Holländer* anava a càrrec de Wolfgang (direcció i decorats). Com sempre, Wolfgang anava a assegurar el tret amb el repartiment: Uhde, Varnay, Windgassen i Weber. La direcció la compartirien els habituals titulars Knappertsbusch i Keilberth. De la nova producció se'n faria un enregistrament comercial Telefunken-DECCA. El tenor Rudolf Lustig compartiria el paper d'Erik amb Windgassen. Curiosament, la pàgina oficial del Festival de Bayreuth no cita a Windgassen com a Erik aquell any; només hi consta Lustig. Windgassen sí que hi consta en les *Festspielnachrichten* i en l'edició pirata de Melodram, en la que ell, de manera perfectament audible, encarna el caçador Erik. En les notes de l'edició en LP (caixa verd clar) s'especifica que Windgassen va cantar les funcions del 22 de juliol (l'estrena) i el 3 i 15 d'agost, mentre que Lustig ho féu el 30 de juliol i el 7 i 19 d'agost. Per què es va enregistrar amb Lustig, inferior a Windgassen en tots els aspectes?

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

Segurament per raons contractuals discogràfiques. Varnay, Windgassen i Greindl eren artistes exclusius de la Deutsche Grammophon Gesellschaft. Precisament entre 1954 i 1955, Varnay i Windgassen havien enregistrat per al segell groc diversos fragments wagnerians per separat (inclosos els *Wesendonk-Lieder*) i, tots dos junts, una selecció d'escenes de *Die Walküre*, *Siegfried* i *Götterdämmerung*; tot dirigit per Hermann Weigert, el llavors marit de la Varnay, i Leopold Ludwig. Greindl, a més de fragments wagnerians, també amb Ferdinand Leitner, havia enregistrat balades de Loewe, amb Hertha Klust, i dues òperes mozartianes, *Die Entführung aus dem Serail* i *Die Zauberflöte*, a l'any 1954, totes dues dirigides per Ferenc Fricsay. Varnay es mantenia en cartell com a única Senta i Ludwig Weber, que ja havia assumit les estrenes de *Parsifal* i *Tristan*, assumia Daland en lloc de Greindl, que havia estat present en les noves produccions de *Lohengrin* i *Tannhäuser*. Lustig enregistraria la part d'Erik. Tanmateix, el seu pas per Bayreuth fou fugaç: cantaria aquell any les dues funcions de Loge, com al festival de 1954, i les tres d'Erik per no tornar a cantar-hi mai més. No només Windgassen queia de l'enregistrament; també Knappertsbusch en quedava exclòs en favor de Joseph Keilberth. DECCA, que havia lluitat durant anys per tal d'aconseguir un contracte exclusiu amb "Hans el ros", tenia altres projectes, tots ells sens el difícil "Kna": l'enregistrament experimental a Bayreuth de tot el Ring, sota la batuta, precisament, de Joseph Keilberth, i el monumental enregistrament en estudi de la Tetralogia, aquest cop, a les ordres de Georg Solti.

És freqüent llegir que els assajos del *Holländer* els va dirigir tots Keilberth i que Knappertsbusch només en va dirigir l'assaig general. Tanmateix, hi ha una anècdota explicada de primera mà que ho posa en dubte. Hermann Uhde explica que el paper li era nou i que tenia certes dificultats en determinats passatges de l'obra, especialment en el duo Holandès-Daland de l'acte primer. En el primer assaig amb orquestra que dirigia Keilberth (senyal que els anteriors els havia dirigit "Kna") diu Uhde que va sentir, provinent del fossat de l'orquestra, una sonora rialla sense motiu aparent. S'hi va dirigir i li va preguntar

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

a Keilberth el motiu de la riulla. "Ho sento -va dir Keilberth- no és res culpa seva; és que aquí a la partitura Knappertsbusch hi ha escrit: aquí ho broda, el fill de ..." També Wolfgang Wagner va desvetllar una altra incògnita d'aquest *Holländer*. Sembla ser que l'estrena i enregistrament havien d'anar a càrrec de Keilberth. Però "Kna" es va presentar al despatx de Wolfgang, amb la partitura sota el braç i un, segons Wolfgang, submís Keilberth darrere seu. "Miri -va dir- jo dirigiré l'assaig general i les tres primeres funcions; el Keilberth en dirigirà les tres darreres." Això explicaria la fama que diu que Keilberth, quan anava a l'*Eule*, girava el retrat de Knappertsbusch de cara a la paret. La funció del 30 de juliol la va cantar Hans Hotter; curiosament, un paper com el de l'Holandès, que semblava escrit per a ell, el va cantar poquíssim. A Bayreuth només el va cantar en una funció de 1955 i en dues de les vuit de 1965. El Timoner era Josef Traxel, que havia debutat l'any anterior com a Froh i Walther von der Vogelweide, papers que repetia al Festival de 1955, a més del citat Timoner i del 1 Cavaller de *Parsifal*. Mary era Elisabeth Schärtel, que també havia debutat al 1954, amb el paper de Waltraute a *Die Walküre*; en el Festival de 1955, a més de la Mary cantà altra cop Waltraute, les dues Wellgunde, el 2 Escuder i una Noia-Flor de *Parsifal*.

Com queda dit més amunt, Telefunken-DECCA en va fer un enregistrament discogràfic que ha reeditat Teldec en CD. Melodram va editar en tres LP l'enregistrament radiofònic del dia de l'estrena; Golden Melodram i Orfeo d'Or l'han reeditat en CD. La producció escènica coincidia amb els principis estètics del Nou Bayreuth: jocs de llums en els que predomina la foscor, grans espais buits, elements simples (un pal de vaixell), ciclorama i absència de decorats i mobiliari escènic.

La novetat en el podi de director venia del belga André Cluytens, el cognom del qual sembla que s'ha de pronunciar no a la francesa, sinó a la flamenca (Klütens). Com ha quedat dit, Igor Mårkevix es va acomiadar a la francesa gairebé en l'assaig general del festival de 1954. Sembla ser que no es

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

trobava a gust amb la coreografia del *Venusberg*, obra de Gertrud, esposa de Wieland, i no va arribar mai a quadrar la música de la bacanal. Keilberth en va assumir la direcció *in extremis*, però tampoc se sentia atret per aquesta opció de Wieland, la versió de Dresden amb la bacanal de París. Eugen Jochum, contractat per al *Tristan* de 1953 i el *Lohengrin* de 1954, també havia contribuït a salvar la nau del naufragi; tanmateix, amb la desaparició de la producció del *Lohengrin* al festival de 1956, la seva presència ja no va ser requerida. Hi tornaria al cap de gairebé vint anys, per dirigir-hi les funcions anuals de *Parsifal* de 1971 a 1973. La direcció d'aquest problemàtic *Tannhäuser* cauria en les mans de l'elegant director belga André Cluytens. A la *Festspielhaus* hi dirigiria des de 1955 fins a 1958 *Tannhäuser*, *Meistersinger*, *Lohengrin* i, fins i tot, dues de les quatre funcions del *Parsifal* de 1957. Tornaria, set anys després, al 1965, per dirigir, precisament, *Tannhäuser* i les funcions de *Parsifal*, després de la retirada de Hans Knappertsbusch. D'aquest *Tannhäuser* de 1955, Keilberth n'acabaria dirigint dues de les funcions. Vinay, després de la tensa crisi de l'any anterior, va deixar el *Tannhäuser* y va cantar els quatre Parsifal i el els dos Siegmund previstos. Windgassen, que ja era el reserva l'any anterior, assumia les set funcions de *Tannhäuser*; a més cantava els quatre Siegfried en el dos cicles del Ring. La resta del repartiment es mantenia igual respecte l'any anterior: Greindl (set *Tannhäuser*, vuit funcions del *Ring* i tres de les quatre de *Parsifal*, dos Titurel i un Gurnemanz), Fischer-Dieskau (tots els Wolfram i tres Amfortas, com a debut), van Brouwenstijn (Elisabet i Guttrune), Wilfert (Venus, Freia i Gerhilde) i els cavallers Traxel, Blankenheim i Stolze; la novetat era Alfons Herwig com Reinmar von Zweter en lloc de Theo Adam, que, després de cantar a Bayreuth de 1952 a 1954, n'estaria absent tres festivals, per tornar al 1958 i cantar-hi ininterrompudament fins al 1980. D'aquest excel·lent *Tannhäuser* també hi ha edició en CD per part de Goldem Melodram i Orfeo d'Or.

Les quatre funcions de Parsifal, dirigides per Hans Knappertsbusch, comptaren amb un considerable ball de cantants. Si Parsifal, Klingsor i Kundry

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

van tenir un intèrpret fix, Vinay, Neidlinger i Mödl, respectivament, no va passar el mateix amb Amfortas, Titurel i Gurnemanz. Fischer-Dieskau va cantar tres Amfortas i Hotter, un; Weber, un Titurel i tres Gurnemanz; Greindl, dos Titurel i un Gurnemanz; finalment, Uhde, un Titurel.

El Ring mantenia un repartiment força estable. Les novetats venien en Vinay com a Siegmund, alliberat ja del pes del Tannhäuser, i de van Brouwenstijn com a Guttrune, en lloc de la parella Mödl-Varnay, que seguia compartint el paper de Brünnhilde; aquesta, Astrid Varnay, va haver d'assumir a darrera hora la part de la 3 Norn en la funció del 14 d'agost. DECCA, com ha quedat dit més amunt, en va fer un enregistrament estèreo de manera experimental; d'aquest enregistrament no se'n va saber res fins que Testament, en una acuradíssima edició, en va comercialitzar el primer cicle, el que cantà Astrid Varnay com a Brünnhilde, a partir de 2006 i per entregues. Curiosament, cita a Gre van Brouwenstijn com a Sieglinde i no a Martha Mödl, que és la que consta en tots els llistats. Melodram també dona Brouwenstijn com a Sieglinde. Després del terratrèmol provocat per l'aparició d'aquest extraordinari document, Testament ha editat també el *Götterdämmerung* del segon cicle, que té a Martha Mödl com a Brünnhilde i a Hans Hotter com a excepcional Gunther i, com queda dit més amunt, Astrid Varnay de 3 Norn.

DER FLIEGENDE HOLLÄNDER (6 FUNCIONS)

Musikalische Leitung	Hans Knappertsbusch
	Joseph Keilberth
Regie	Wolfgang Wagner
Bühnenbild	Wolfgang Wagner
Kostüme	Kurt Palm
Chorleitung	Wilhelm Pitz
Daland	Ludwig Weber
Senta	Astrid Varnay
Erik	Rudolf Lustig
Mary	Elisabeth Schärtel
Der Steuermann	Josef Traxel
Der Holländer	Hermann Uhde
	Hans Hotter

TANNHÄUSER (7 FUNCIONS)

Musikalische Leitung	André Cluytens
	Joseph Keilberth
Regie	Wieland Wagner
Bühnenbild	Wieland Wagner
Kostüme	Kurt Palm
Choreografie	Gertrud Wagner
Chorleitung	Wilhelm Pitz
Landgraf Hermann	Josef Greindl
Tannhäuser	Wolfgang Windgassen
Wolfram	Dietrich Fischer-Dieskau
Walther von der Vogelweide	Josef Traxel
Biterolf	Toni Blankenheim
Heinrich der Schreiber	Gerhard Stolze

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

Reinmar von Zweter	Alfons Herwig	Grimgerde	Georgine von Milinkovic
Elisabeth	Gré van Brouwenstijn	Rossweisse	Maria Graf
Venus	Herta Wilfert	<u>SIEGFRIED</u>	
Ein junger Hirt	Volker Horn	Siegfried	Wolfgang Windgassen
		Mime	Paul Kuën
<u>DER RING DES NIBELUNGEN (2 CICLES)</u>		Der Wanderer	Hans Hotter
Musikalische Leitung	Joseph Keilberth	Alberich	Gustav Neidlinger
Regie	Wieland Wagner	Fafner	Josef Greindl
Bühnenbild	Wieland Wagner	Erda	Maria von Ilosvay
Kostüme	Kurt Palm	Brünnhilde	Astrid Varnay
<u>DAS RHEINGOLD</u>			Martha Mödl
Wotan	Hans Hotter	Waldvogel	Ilse Hollweg
Donner	Toni Blankenheim	<u>GÖTTERDÄMMERUNG</u>	
Froh	Josef Traxel	Siegfried	Wolfgang Windgassen
Loge	Rudolf Lustig	Gunther	Hermann Uhde
Fricka	Georgine von Milinkovic		Hans Hotter
Freia	Herta Wilf	Alberich	Gustav Neidlinger
Erda	Maria von Ilosvay	Hagen	Josef Grein
Alberich	Gustav Neidlinger	Brünnhilde	Astrid Varnay
Mime	Paul Kuën		Martha Mödl
Fasolt	Ludwig Weber	Gutrune	Gré van Brouwenstijn
Fafner	Josef Greindl	Waltraute	Maria von Ilosvay
Woglinde	Jutta Vulpius	1. Norn	Maria von Ilosvay
Wellgunde	Elisabeth Schärtel	2. Norn	Georgine von Milinkovic
Floßhilde	Maria Graf	3. Norn	Mina Bolotine
<u>DIE WALKÜRE</u>			Astrid Varnay
Siegmund	Ramon Vinay	Woglinde	Jutta Vulpius
Hunding	Josef Greindl	Wellgunde	Elisabeth Schärtel
Wotan	Hans Hotter	Floßhilde	Maria Graf
Sieglinde	Martha Mödl		
	Astrid Varnay	<u>PARSIFAL (4 FUNCIONS)</u>	
Brünnhilde	Astrid Varnay	Musikalische Leitung	Hans Knappertsbusch
	Martha Mödl	Regie	Wieland Wagner
Fricka	Georgine von Milinkovic	Bühnenbild	Wieland Wagner
Gerhilde	Herta Wilfert	Kostüme	Kurt Palm
Ortlinde	Gerda Lammers	Choreografie	Gertrud Wagner
Waltraute	Elisabeth Schärtel	Chorleitung	Wilhelm Pitz
Schwertleite	Maria von Ilosvay	Amfortas	Dietrich Fischer-Dieskau
Helmwige	Hilde Scheppan		Hans Hotter
Siegrune	Jean Watson	Titulrel	Josef Greindl

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

	Ludwig Weber
	Hermann Uhd
Gurnemanz	Ludwig Weber
	Josef Greindl
Parsifal	Ramon Vinay
Klingsor	Gustav Neidlinger
Kundry	Martha Mödl
1. Gralsritter	Josef Traxel
2. Gralsritter	Alfons Herwig
1. Knappe	Paula Lenchner
2. Knappe	Elisabeth Schärtel
3. Knappe	Alfred Pfeifle
4. Knappe	Gerhard Stolze
1 Zaubermädchen	Ilse Hollweg
2 Zaubermädchen	Friedl Pöltinger
3 Zaubermädchen	Paula Lenchner
4 Zaubermädchen	Dorothea Siebert
5 Zaubermädchen	Jutta Vulpius
6 Zaubermädchen	Elisabeth Schärtel
Altsolo	Martha Mödl

Josep Maria Rota

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com